

مطالعه تطبیقی مفهوم آزادی در روزنامه های مردم سالاری و رسالت (شهریورماه تا دی ماه ۱۴۰۱)

مژگان اشتری

دانش آموخته کارشناسی ارشد علوم ارتباطات اجتماعی، گروه علوم ارتباطات،
موسسه آموزش عالی دانش پژوهان پیشرو، اصفهان، ایران

رضا اسماعیلی

عضو هیئت علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد اصفهان (خوراسگان)،
مدیر گروه رشته برند دانشگاه جامع علمی-کاربردی اصفهان سیتی سنتر، اصفهان، ایران
(نویسنده مسئول)
esmaili40@yahoo.com

چکیده

مفهوم آزادی در دوران معاصر و با نفوذ فناوری به رسانه‌ها و گسترده‌تر شدن ارتباطات در جامعه، بیشتر از پیش مورد توجه قرار گرفته است. هدف پژوهش حاضر، مطالعه تطبیقی مفهوم آزادی در روزنامه‌های مردم سالاری و رسالت در بازه زمانی شهریور تا دی ماه سال ۱۴۰۱ بوده است. جامعه آماری این پژوهش را دو روزنامه مردم سالاری و رسالت تشکیل دادند و نمونه آماری شامل شماره‌های منتشر شده این دو روزنامه در بازه زمانی شهریور تا دی ماه ۱۴۰۱ بوده است. ابزار پژوهش، چک لیست‌های تحلیل محتوا بود که بر اساس آن مفاهیم و تیتروهای منطبق با ابعاد آزادی مشخص شده در این چک لیست دسته بندی و تحلیل گردید. یافته‌های پژوهش نشان داد مفهوم آزادی بیان در هر دو روزنامه مردم سالاری و رسالت مورد توجه قرار گرفته است که روزنامه مردم سالاری بیشتر از روزنامه رسالت به این بعد آزادی پرداخته است.

کلمات کلیدی: آزادی، ابعاد آزادی، روزنامه مردم سالاری، روزنامه رسالت

مقدمه و بیان مساله

آزادی موهبتی الهی که باعث بروز استعدادها و تکامل انسان است و زمانی که این نعمت در چهارچوب شرایط آزادی قرار گیرد سرمایه واقعی شخصیت انسان مایل به ارتقا را می‌سازد. متفکران، آزادی را به عنوان آرزوی انسان و مایه بروز استعدادها و توانایی‌های فطری و باعث تکامل و توسعه و تفکرات می‌دانند (عسگری، ۱۳۹۷). پس بر هر مسلمانی لازم است که آنچنان که در امور مادی تلاش می‌نماید، بیش از آن در جهت آزاد اندیشیدن و آزادگی فکری قدم بردارد.

آزادی یکی از مفاهیم بنیادی در فلسفه سیاسی اسلام محسوب می‌شود. در اسلام انسان واجد استعدادهای فراوان و تمایلات عالی است و همین استعدادها و تمایلات منشأ آزادی وی شمرده می‌شود (عمید زنجانی، ۱۳۸۸).

امام خمینی (ره) به عنوان معمار نظام جمهوری اسلامی ایران، در آموزه‌ها و سیره نظری و عملی خود، بیشترین تاکید را بر ضرورت تمهید آزادی و تاسیس نظامی متکی بر آرای آزاد مردم و نفی خودکامگی و خشونت و زور داشتند (اخوان کاظمی، ۱۳۷۸).

آزادی در اندیشه متفکران اسلامی دارای ابعاد متعددی به شرح ذیل می‌باشد:

۱- آزادی عقیده: آزادی عقیده یکی از انواع آزادی‌های اجتماعی است که برگرفته از قوه تفکر و ناشی از عقل انسان است. از نظر اسلام، آزادی عقیده حق طبیعی هر فرد انسانی است و هر کسی می‌تواند با آزادی کامل، هر عقیده و مرامی را که بخواهد، انتخاب کند و حتی تقلید کورکورانه و بدون تفکر و تعقل در اصول اعتقادی دین را نمی‌پذیرد (میرموسوی، ۱۳۸۱).

۲- آزادی اندیشه: به معنای رهایی اندیشه از پیش فرض‌ها، باورها و هر عاملی است که بر ذهن آدمی تاثیر گذارده، مانع از اندیشه درست می‌شود. آزادی اندیشه یعنی آزاد سازی اندیشه از هر چه که آن را به بند می‌کشد (فلاح رفیع، ۱۳۹۰).

۳- آزادی بیان: هرکس می‌باید فکر و بیان و قلمش آزاد باشد و تنها در چنین صورتی است که انقلاب اسلامی ما را صحیح پیروزی را ادامه خواهد داد. اتفاقاً تجربه‌های گذشته نشان داده است که هر وقت جامعه از یک نوع آزادی فکری- ولو از روی سو نیت برخوردار بوده است، این امر به ضرر اسلام تمام نشده، بلکه در نهایت به سود اسلام بوده است. اگر در جامعه ما، محیط آزاد برخورد آرا و عقاید به وجود بیاید، به طوری که صاحبان افکار مختلف، بتوانند حرف‌های شان را مطرح کنند، و ما هم در مقابل، آرا و نظریات خودمان را مطرح کنیم، تنها در چنین زمینه سالمی خواهد بود که اسلام هر چه بیشتر رشد می‌کند (مطهری، ۱۳۵۷).

۴- آزادی اجتماعی: در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران که مبتنی بر مبانی اسلامی است در فصل حقوق ملت، اصول بیست و دوم، بیست و سوم، بیست و چهارم، بیست و ششم،

بیست و هفتم و بیست و هشتم این آزادی‌های گوناگون سیاسی و اجتماعی را به رسمیت شناخته است.

اهمیت و ضرورت پژوهش

علیرغم اهمیت بسیار بالای رسانه‌ها و روزنامه‌ها در دنیای امروز و همچنین وجود اندیشمندان متعدد در کشور و جهان؛ متأسفانه مفهوم آزادی و آزادی بیان نه تنها زیاد برای نسل امروز مورد تبیین قرار نگرفته بلکه پژوهشگران امروزی نیز از تحلیل محتوا و بررسی آن گریزان بوده و چنین تحقیقی علاوه بر آن که می‌تواند موجب ترغیب دانشگاهیان به امور پژوهشی تحلیل محتوا و تبیین مفاهیم آزادی گردد بلکه پایه‌ای فکری صحیح نیز می‌تواند برای جامعه امروزی فراهم آورد.

سوالات پژوهش

سوال اصلی

مفهوم آزادی، ابعاد و مولفه‌های آن در سرمقاله‌های دو روزنامه رسالت و مردم سالاری از شهریور تا دی ماه ۱۴۰۱ چگونه ترسیم شده است؟

سوالات فرعی

- ۱- مفهوم آزادی سیاسی، ابعاد و مولفه‌های آن در روزنامه‌های رسالت و مردم سالاری از شهریور تا دی ماه سال ۱۴۰۱ چگونه ترسیم شده است؟
- ۲- مفهوم آزادی بیان، ابعاد و مولفه‌های آن در روزنامه‌های رسالت و مردم سالاری از شهریور تا دی ماه سال ۱۴۰۱ چگونه ترسیم شده است؟
- ۳- مفهوم آزادی انجمن‌ها، ابعاد و مولفه‌های آن در روزنامه‌های رسالت و مردم سالاری از شهریور تا دی ماه سال ۱۴۰۱ چگونه ترسیم شده است؟
- ۴- مفهوم آزادی‌های اجتماعی و مردمی، ابعاد و مولفه‌های آن در روزنامه‌های رسالت و مردم سالاری از شهریور تا دی ماه سال ۱۴۰۱ چگونه ترسیم شده است؟

تعاریف نظری

آزادی^۱: واژه آزادی اغلب در شکل ترکیبی «آزادی‌های بنیادین (اساسی)» مشاهده می‌شود که بیانگر آزادی‌هایی‌اند که به طور مطلق برای حفظ و حمایت از کرامت انسانی در جوامع سازمان یافته ضروری بوده و به عنوان حمایت حداقلی مورد پذیرش قرار گرفته است (ابطحی، ۱۴۰۰: ۶۴).

¹- Freedom

آزادی بیان^۱: همان آزادی افراد در بیان عقیده و ایراد نطق و خطابه، بدون ترس از دخالت دولت است. مفهوم این آزادی وسیع است که شامل همه فرآورده‌های قلمی (کتاب، روزنامه و مطبوعات)، فرآورده‌های کلامی (سخنرانی) و فرآورده‌های هنری (نقاشی، فیلم، موسیقی، کاریکاتور و ...) می‌شود (سید فاطمی، ۱۳۸۹: ۴۵).

آزادی سیاسی^۲: آزادی سیاسی، قسمتی از حقوق افراد است که به موجب آن، می‌توانند حق حاکمیت داشته باشند، خواه به طور مستقیم و خواه از طریق انتخاب نمایندگان (جعفری لنگرودی، ۱۳۶۳). آزادی سیاسی، یعنی این که فرد بتواند در زندگی سیاسی و اجتماعی کشور خود از راه انتخاب زمامداران و مقامات سیاسی شرکت جوید و به تصدی مشاغل عمومی و سیاسی و اجتماعی کشور نایل آمده و یا در مجامع، آزادانه، عقاید و افکار خود را به نحو مقتضی ابراز کند (طباطبایی مومتمی، ۱۳۷۰: ۱۴).

آزادی اجتماعی^۳: آزادی اجتماع که گاهی به جای آزادی انجمن به کار می‌رود، حقی فردی برای جمع شدن و ابراز، ترویج و تعقیب و دفاع کردن از علایق مشترک به طور دسته جمعی است (مک براید^۴، ۲۰۰۵).

آزادی انجمن‌ها^۵: آزادی انجمن حق پیوستن یا ترک کردن گروه‌ها به انتخاب شخصی فرد، و برای یک گروه، حق انجام کنش جمعی برای تعقیب منافع اعضاست. این حق هم حقی فردی و هم حقی جمعی است که از سوی همه نظام‌های حقوقی مدرن و دموکراتیک از جمله منشور حقوق ایالات متحده، ماده ۱۱ کنوانسیون اروپایی حقوق بشر، و منشور حقوق و آزادی‌های کانادا و حقوق بین‌الملل از جمله اصول ۲۰ و ۲۳ اعلامیه جهانی حقوق بشر، و کنوانسیون‌های ۸۷ و ۹۸ سازمان بین‌المللی کار تضمین می‌شود (ماسفر^۶، ۲۰۲۳: ۲۳).

روزنامه و جایگاه آن در جهان رسانه

روزنامه^۷ نام عمومی نشریاتی است که برای انتشار اخبار، آرا و نظرها، اعلانات، و دیگر اطلاعات مورد توجه مردم در فواصل زمانی منظم (اغلب روزانه)، در صبح یا عصر یا هر دو نوبت انتشار می‌یابد؛ درباره موضوع‌های روز به بحث می‌پردازد؛ و مخاطب آن ممکن است ساکنان شهری کوچک یا بزرگ، استان، کشور، و حتی یک قاره یا کل کره زمین باشد. به

¹ Freedom of speech

² Political freedom

³ Social freedom

⁴ Jeremy McBride

⁵ Freedom of Association

⁶ Musfarer

⁷ Newspaper

دلیل فوریت طرح مسائل و نیز وسعت بازتاب اجتماعی، روزنامه‌ها همواره وسیله‌ای سبک‌تر و سریع‌تر نسبت به کتاب بوده‌اند، امروزه روزنامه‌ها، علاوه بر ارائه گزارش وقایع، دیگر مطالب مورد توجه عموم را نیز دربردارند. (اردکانی، ۱۳۵۵).

روزنامه نگاری در جهان

اولین روزنامه معتبر جهان در آلمان با نام فرانکفورت ژورنال در سال ۱۶۱۵ به نشر رسید که گام مؤثر در جهت توسعه‌ی روزنامه نگاری محسوب می‌شود و پس آن در سال ۱۶۳۲ مطبوعات نقش بسیار زیادی در انقلاب کبیر فرانسه داشتند و پس از انقلاب فرانسه، روزنامه "پاری سوار" با انتشار روزانه ۲ میلیون نسخه در روز توانست رقابت بسیار زیادی را در مطبوعات سراسر اروپا به وجود آورد و مطبوعات تلاش کردند تا با استفاده از تکنولوژی‌های آن زمان کار روزنامه نگاری را توسعه دهند و از رقابت با رقیبان خود عقب نمانند (گلشن و همکاران، ۱۴۰۲).

در سده ۱۸ جزوه‌ها و اوراق اطلاعاتی برای نخستین بار در اروپا به‌طور روزانه چاپ و پخش می‌شد. پس از پایان سده ۱۹ تعداد خوانندگان روزنامه‌های اروپایی افزایش یافت و به هزاران یا میلیون‌ها نفر رسید.

روزنامه نگاری در ایران مرور تاریخچه

روزنامه‌نگاری در ایران، تاریخی قریب به ۱۹۰ ساله دارد و خاستگاهش دربار پادشاهان قاجاری است. در پی اصلاحاتی که عباس میرزا قاجار در سر داشت، چندین تن از میرزاهای بنام دربار را برای فراگیری علوم مدرن راهی انگلستان کرد. در میان آن‌ها نام میرزا صالح شیرازی بیش از دیگران مطرح است چراکه او پس از بازگشت به ایران در راستای اصلاحات عباس میرزا برای ایران قدم برداشت.

کاغذ اخبار؛ اولین خبرنامه ایرانی

هفتاد سال پیش از صادر شدن فرمان مشروطه، ماهنامه‌ای در دوره محمدشاه قاجار توسط میرزا صالح شیرازی از فرنگ برگشته، تأسیس و منتشر شد. اولین شماره این ماهنامه در اردیبهشت ماه ۱۲۵۲ شمسی، مقارن با محرم ۱۲۱۵ قمری منتشر شد و از آنجایی که نام مشخصی نداشت از آن به عنوان «کاغذ اخبار»^۱ یاد می‌شد.

روزنامه نگاری بعد از انقلاب اسلامی

از اوایل انقلاب نسل تازه‌ای وارد عرصه‌ی مطبوعات شد. افرادی که ذوق نویسندگی داشتند دریافتند که مقوله‌ی روزنامه نگاری با دو بال علم و تجربه به سر منزل خود خواهد رسید. از

¹ Newspaper

این رو در سال ۱۳۵۹ نخستین دوره‌ی آموزش کوتاه روزنامه نگاری در یکی از روزنامه های صبح تهران بر پا شد (مرتضوی، ۱۳۸۹). روزنامه نگاران حرفه ای قبل از انقلاب در اواخر دهه‌ی پنجاه به چند گروه تقسیم شدند. عده‌ای از فعالیت های مطبوعاتی کناره گرفتند. جمعی کار خود را در خارج کشور دنبال کردند و گروهی ماندند و کار خود را ادامه دادند (زارعی و هاشم پور، ۱۳۹۵).

روزنامه رسالت

رسالت روزنامه خبری تحلیلی چاپ صبح تهران است که معمولاً دیدگاه‌های جناح محافظه‌کار جمهوری اسلامی (جامعه روحانیت مبارز و تشکل‌های همسو) را منعکس می‌کند. تأسیس روزنامه رسالت به سال ۱۳۶۴ بازمی‌گردد که جمعی از مخالفین نخست وزیر وقت و اعضای گروه ۹۹ نفر به عنوان صاحب امتیاز، احمد توکلی به عنوان سردبیر و سید مرتضی نبوی به عنوان مدیر مسئول، این روزنامه را برای بازتاب دیدگاه‌های خود منتشر کردند (اسدی، ۱۳۹۳).

روزنامه مردم سالاری

مردم‌سالاری یکی از روزنامه‌های صبح ایران است. این روزنامه ارگان رسمی حزب اصلاح طلب مردم سالاری است و مدیر مسئولی آن را مصطفی کواکبیان دبیر کل این حزب بر عهده دارد. روزنامه مردم‌سالاری از یکم دی ۱۳۸۰ تاکنون بدون وقفه منتشر شده است. روزنامه مردم سالاری، روزنامه ای سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی است در رتبه‌بندی روزنامه‌های ایران بر پایه عملکردشان در دی ۱۳۹۶ توسط وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، مردم سالاری در گروه ب^۱ قرار داشت.

عقیده را از دو جهت می‌توان بررسی کرد: نخست، عقیده به عنوان ایمان در مقابل کفر و دوم، آزادی عقیده به مفهوم وجود عقاید و بینش‌های مختلف در درون دین. همچنین تفاوت آزادی عقیده با آزادی تفکر بر این مبنا استوار است که آزادی عقیده بیشتر مفهومی دینی و ایمانی دارد و آزادی تفکر، شامل جنبه‌های مختلف زندگی - اعم از اعتقادی، سیاسی و اجتماعی می‌شود

^۱ روزنامه ها توسط وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی بر اساس امتیاز کسب شود از منظر معیارهای مشخص دسته بندی می شوند. این دسته بندی شامل ۵ بخش مختلف است. روزنامه های با امتیاز ۷۵ تا ۱۰۰ در گروه الف و گروه ب شامل روزنامه های دارای امتیاز ۷۵-۶۰،۱ می باشد.

پیشینه پژوهش

کشکولی (۱۴۰۳) در پژوهشی به بررسی مفهوم آزادی در لیبرالیسم و انتقادات آن پرداخت. وی در این پژوهش بیان کرد که لیبرالیسم به عنوان یک مکتب و تفکر سیاسی است که از دیدگاه متفکران بر پایه‌ی مکتب یوتیلیتاریانیسم بنیان گذاری شده است. لیبرالیسم را به عنوان مهمترین اصل در فرهنگ فلسفی و نظام اقتصادی سرمایه داری به شمار می رود. این موضوع بر اساس دو اصل پایه گذاری می شود که دارای اصالت فرد و آزادی فردی را شامل می شود.

جعفری و احمدی زهرانی (۱۴۰۱) در پژوهشی با عنوان تحلیل محتوای سرمقاله‌های روزنامه های اصلاح طلب و اصولگرا از منظر تاکید بر ارزش های نوسازی (مورد مطالعه: روزنامه های کیهان و اعتماد) با استفاده از روش تحلیل محتوای کمی به بررسی انعکاس ارزش های نوسازی در روزنامه های دو جناح اصلی سیاسی کشور پرداخته و بررسی واژه های معنایی نیز حاکی از آن است که واژه برابری ۱۱۰ مرتبه در هر دو روزنامه تکرار شده است که ۷۲ درصد فراوانی ها به روزنامه اعتماد و ۳۸ درصد فراوانی ها مربوط به روزنامه کیهان بوده است. ارزش عقلانیت و کلمه های هم ردیف آن، ۲۵ درصد فراوانی ها در روزنامه کیهان و ۱۸ درصد فراوانی ها در روزنامه اعتماد دارد. بطور کلی ارزش های نوسازی در روزنامه اصلاح طلبان بطور معنی داری انعکاس بیشتری دارد.

تقی پور و دیگران (۱۴۰۰) در پژوهشی با عنوان پدیدارشناسی ابعاد آزادی بیان در رسانه های ایران از دیدگاه اساتید علوم ارتباطات با هدف شناسایی تجارب اساتید علوم ارتباطات به بررسی مفهوم آزادی و آزادی بیان پرداخته و در انتها نتیجه گیری می کند که به دلیل وجود ابهام ؛ نبود شفافیت در قوانین موضوعه؛ مشخص نبودن حیطه و تعریف آزادی و عدم ارایه تعریف خاصی برای موارد مخل مبانی نظام جمهوری اسلامی ؛ رسانه ها در حوزه آزادی بیان دارای محدودیت هایی هستند که این امکان را به نهادهای نظارتی می دهد تا بطور سلیقه ای برخورد کنند.

اسلامی و دیگران (۱۴۰۰) در پژوهشی با عنوان بررسی تطبیقی مفهوم آزادی در منشور حقوق شهروندی و اعلامیه جهانی حقوق بشر، با هدف بررسی تطبیقی مفهوم آزادی و مصادیق آن در منشور حقوق شهروندی جمهوری اسلامی ایران و اعلامیه جهانی حقوق بشر بیان می کنند که مفهوم و مصادیق آزادی در هر دو سند متفاوت است هرچند که در هر دو سند آزادی را حق مسلم بشر می دانند اما در منشور، آزادی مشروع و مقید پذیرفته شده است .

روش شناسی پژوهش

این پژوهش از نظر روش تحقیق از نوع کیفی و به لحاظ گرد آوری داده‌ها از تکنیک تحلیل محتوای کیفی از نوع قیاسی و از نظر هدف کاربردی عادی است.

تحلیل محتوا از تکنیک‌های مربوط به روش اسنادی در پژوهش علوم اجتماعی می‌باشد. روش اسنادی به کلیه متدهایی گفته می‌شود که در آن‌ها هدف پژوهش با مطالعه، تحلیل و بررسی اسناد و متون برآورده می‌شود.

جامعه آماری و حجم نمونه این پژوهش، آرشیو سرمقاله‌های روزنامه‌های «رسالت» و «مردم‌سالاری» از فروردین تا اسفند ۱۴۰۱ بود. این دو روزنامه به نمایندگی از دو جریان عمده سیاسی کشور یعنی اصول‌گرایان و اصلاح‌طلبان انتخاب شده بود.

برای انتخاب نمونه آماری، ۵۴ هفته و هر هفته شش روز انتخاب و با حذف تعطیلی‌های جمعه و تعطیلی‌های رسمی و غیررسمی که روزنامه‌ها منتشر نشده بودند؛ تعداد رسمی شماره‌های منتشر شده محاسبه و جامعه آماری از تعداد سرمقاله‌ها و مطالب منتشر شده در خصوص مفاهیم آزادی از آنها استخراج شد.

ابزار پژوهش

ابزار پژوهش، چک لیست‌های تحلیل محتوا می‌باشد که بر اساس سوالات پژوهش و انواع آزادی‌های مورد بررسی و ابعاد و مولفه‌های آن تدوین شد. در این پژوهش اطلاعات روزنامه‌های مورد بررسی از آرشیو الکترونیکی بانک اطلاعات نشریات کشور استخراج شد. پس از تعیین واحدهای ثبت، شمارش، متغیرها و مقوله‌های تحقیق مشخص و کدگذاری شده و در نهایت بر اساس کدهای از قبل پیش‌بینی شده، اطلاعات مورد نیاز از هر مطلب مربوطه در این دو روزنامه، جمع‌آوری و برای تجزیه و تحلیل آماده شد.

روایی و پایایی

برای گردآوری اطلاعات از فهرست چک لیست ابعاد آزادی و برای تعیین روایی ابزار از روایی محتوایی استفاده شد. چک لیست در اختیار چند نفر از متخصصان قرار گرفت که پس از اعمال اصلاحاتی آن را تأیید کردند. برای تعیین پایایی از آزمون اسکات استفاده شد که مورد تأیید قرار گرفت.

روش تجزیه و تحلیل داده‌ها

در ادامه داده‌ها با استفاده نرم افزار SPSS23 و شاخص‌های یافته‌های توصیفی تجزیه و تحلیل شد. در این پژوهش بعد از بررسی روزنامه‌های مربوط به نمونه آماری، چک لیست

مربوط به هر روزنامه تکمیل و آنگاه نتایج کمی آن به نرم افزار اکسل و SPSS23 منتقل شد و فراوانی و میانگین پرداختن به هر مولفه مورد تحلیل قرار گرفت.

یافته ها

در این بخش نتیجه بررسی محتوایی دو روزنامه مردم سالاری و رسالت با کمک چک لیست‌های طراحی شده و تایید شده ارائه گردیده است. مفهوم آزادی از ۴ بعد آزادی سیاسی، آزادی انجمنی، آزادی اجتماعی و آزادی بیان مورد تحلیل و بررسی قرار گرفته است.

جدول ۱: چک لیست مفهوم آزادی در روزنامه مردم سالاری

بعد آزادی	مولفه	پرداختی	میزان	جهت گیری
آزادی سیاسی	رقابت اندیشه	بله	۸	مثبت و منفی
	تعیین زمامدار	خیر	۰	-
	ارزیابی عملکرد حکومت	بله	۱۶	مثبت و منفی
	انجام دادن رفتارهای سیاسی (الگوی نظری مک کوام)	بله	۱۲	مثبت و منفی
	دفاع از حقوق اساسی فرد در برابر دولت (الگوی نظری مک کوام)	بله	۲۲	مثبت و منفی
	حفاظت از حقوق اساسی	بله	۱۴	منفی
	تضمین آزادی و صیانت از رأی مردم،	خیر	۰	-
	بررسی و نقد اندیشه و نظریه‌های سیاسی	بله	۱۹	مثبت و منفی
	چگونگی انتخاب زمامداران و مسئولان حکومتی	خیر	۰	-
	نقد و ارزیابی عملکرد حکومتها در منافع عمومی	بله	۲۵	مثبت و منفی
	بحث و گفت‌وود مورد زندانیان سیاسی	خیر	۰	-
	انجام دادن رفتارهای سیاسی	بله	۱۶	مثبت و منفی
آزادی انجمنی	بیان عقاید حزبی	بله	۸	مثبت
	رقابت سیاسی	بله	۸	مثبت و منفی
	تسهیل شکل‌گیری تشکلهای اجتماعی	خیر	۰	-

آزادی انجمن‌ها و تشکل‌های مدنی	بله	۳	منفی
حمایت از حقوق روزنامه نگارها	بله	۵	منفی
اظهار دیدگاه‌ها و نظرها توسط مردم	بله	۱۲	منفی و مثبت
بیان افکار سیاسی	بله	۴۵	منفی و مثبت
ارائه پیشنهاد به سه قوه	بله	۸	منفی و مثبت
انتقاد از دولت	بله	۲۵	منفی
ترویج مفاهیم وحدت آفرین	بله	۴	مثبت
صیانت از حریم خصوصی	بله	۱	منفی
بحث و انتقاد از قوانین مصوب مجلس	بله	۱۱	منفی
آگاه ساختن افراد از حقوق اساسی آنها	خیر	۰	-
بحث و گفتگو در مورد آزادی اقتصادی	بله	۱۴	منفی
بحث و گفتگو در مورد آزادی مطبوعات	بله	۵	منفی
بحث و گفتگو در مورد آزادی سیاسی	بله	۱۳	منفی
بحث و گفتگو در مورد قانون و محدودیت‌های قانونی	بله	۱۵	منفی و مثبت
بحث و گفتگو در مورد تعرض به حریم خصوصی	خیر	۰	-
دفاع از آزادی‌های مدنی	بله	۱۲	منفی
دفاع از اجتماعات قانونی	بله	۵	منفی
دفاع از اجتماعات ادیان مختلف	خیر	۰	-
انتشار تحولات اجتماعی	بله	۲۸	منفی و مثبت
احترام به آئین شهروندی	بله	۲	منفی
حمایت از فعالیت‌های سیاسی و اجتماعی بر بستر قوانین جاری	بله	۵	منفی و مثبت
مشارکت مردم در بخش‌هایی از اداره کشور	خیر	۰	-

آزادی بیان

آزادی اجتماعی

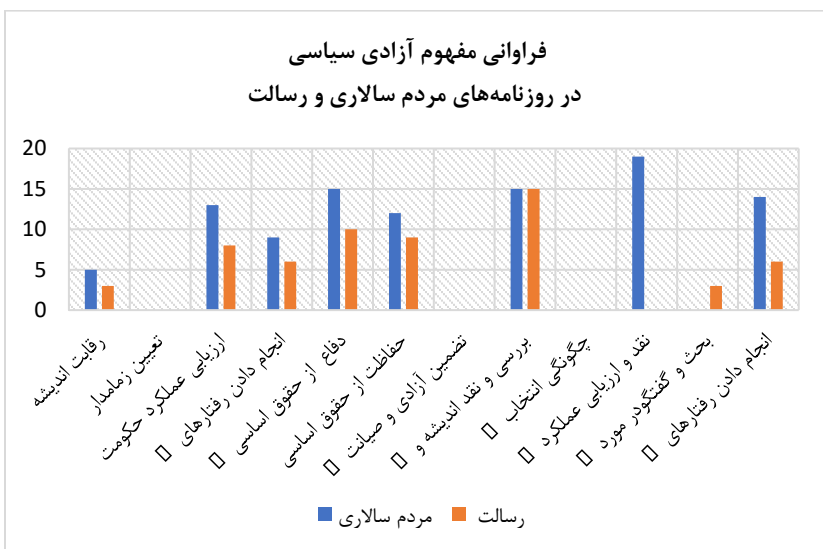
حمایت از آزادی‌های مشروع فردی و اجتماعی	بله	۵	منفی
بحث و گفتگو در مورد تنوع فرهنگی و پذیرش آنها	خیر	۰	-
حمایت از مشارکت مردم در امور سیاسی	بله	۵	منفی و مثبت

جدول (۲): چک لیست مفهوم آزادی در روزنامه رسالت

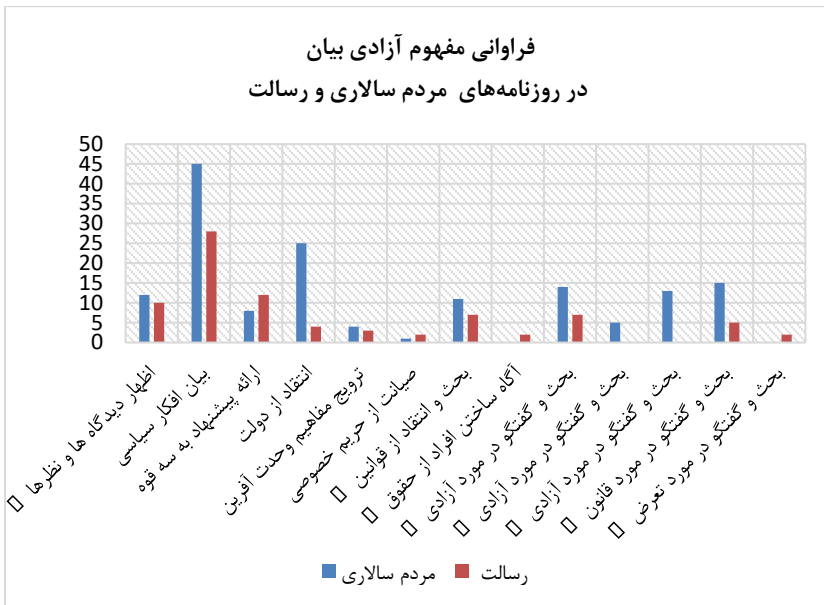
بعد آزادی	مولفه	پرداختی	میزان	جهت گیری
آزادی سیاسی	رقابت اندیشه	بله	۳	منفی و مثبت
	تعیین زمامدار	خیر	۰	-
	ارزیابی عملکرد حکومت	بله	۸	مثبت
	انجام دادن رفتارهای سیاسی (الگوی نظری مک کوام)	بله	۶	منفی و مثبت
	دفاع از حقوق اساسی فرد در برابر دولت (الگوی نظری مک کوام)	بله	۱۰	مثبت
	حفاظت از حقوق اساسی	بله	۹	مثبت
	تضمین آزادی و صیانت از رأی مردم،	خیر	۰	-
	بررسی و نقد اندیشه و نظریه های سیاسی	بله	۱۵	منفی و مثبت
	چگونگی انتخاب زمامداران و مسئولان حکومتی	خیر	۰	-
	نقد و ارزیابی عملکرد حکومتها در منافع عمومی	خیر	۰	-
	بحث و گفتگو در مورد زندانیان سیاسی	بله	۳	مثبت
	انجام دادن رفتارهای سیاسی	بله	۶	منفی و مثبت
آزادی انجمنی	بیان عقاید حزبی	بله	۸	مثبت
	رقابت سیاسی	بله	۸	منفی و مثبت
	تسهیل شکل گیری	خیر	۰	-

			تشکل‌های اجتماعی	
-	۰	خیر	آزادی انجمن‌ها و تشکل‌های مدنی	
-	۰	خیر	حمایت از حقوق روزنامه‌نگارها	
منفی و مثبت	۱۰	بله	اظهار دیدگاه‌ها و نظرها توسط مردم	آزادی بیان
مثبت	۲۸	بله	بیان افکار سیاسی	
مثبت	۱۲	بله	ارائه پیشنهاد به سه قوه	
منفی	۴	بله	انتقاد از دولت	
مثبت	۳	بله	ترویج مفاهیم وحدت آفرین	
مثبت	۲	بله	صیانت از حریم خصوصی	
منفی و مثبت	۷	بله	بحث و انتقاد از قوانین مصوب مجلس	
مثبت	۲	بله	آگاه ساختن افراد از حقوق اساسی آنها	
منفی و مثبت	۷	بله	بحث و گفتگو در مورد آزادی اقتصادی	
-	۰	خیر	بحث و گفتگو در مورد آزادی مطبوعات	
-	۰	خیر	بحث و گفتگو در مورد آزادی سیاسی	
منفی و مثبت	۵	بله	بحث و گفتگو در مورد قانون و محدودیت‌های قانونی	
منفی	۲	بله	بحث و گفتگو در مورد تعرض به حریم خصوصی	
منفی و مثبت	۵	باه	دفاع از آزادی‌های مدنی	آزادی اجتماعی
-	۰	خیر	دفاع از اجتماعات قانونی	
-	۰	خیر	دفاع از اجتماعات ادیان مختلف	
منفی و مثبت	۲۷	بله	انتشار تحولات اجتماعی	
مثبت	۲	بله	احترام به آئین شهروندی	

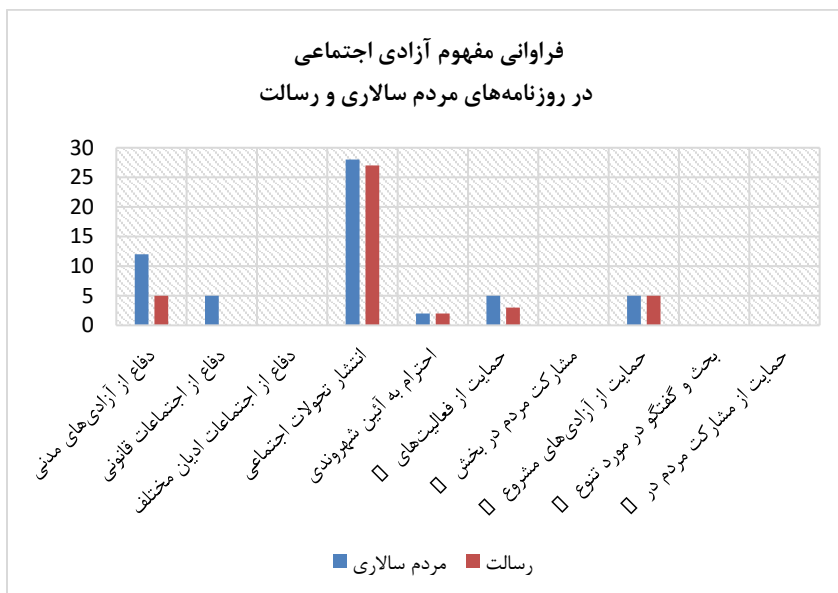
حمایت از فعالیتهای سیاسی و اجتماعی بر بستر قوانین جاری	بله	۳	مثبت
مشارکت مردم در بخش هایی از اداره کشور	خیر	۰	-
حمایت از آزادی های مشروع فردی و اجتماعی	بله	۵	مثبت
بحث و گفتگو در مورد تنوع فرهنگی و پذیرش آنها	خیر	۰	-
حمایت از مشارکت مردم در امور سیاسی	خیر	۰	-

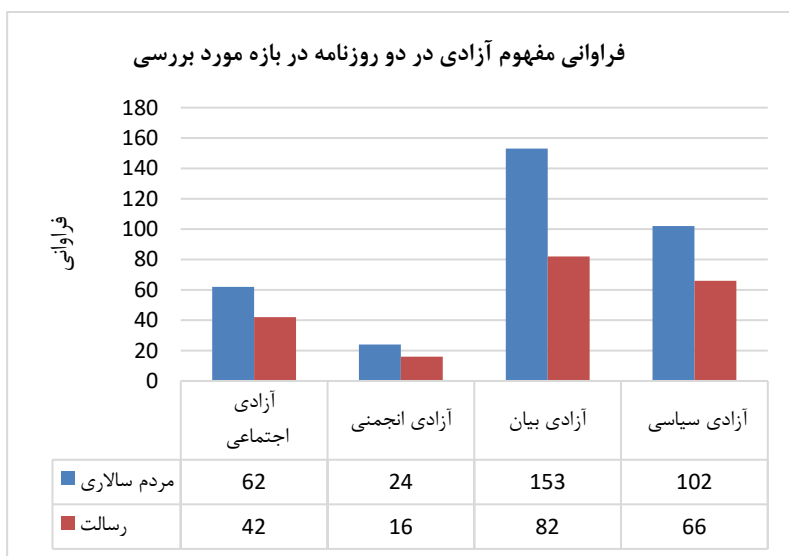
شکل (۱): فراوانی مفهوم آزادی سیاسی در روزنامه های مردم سالاری و رسالت

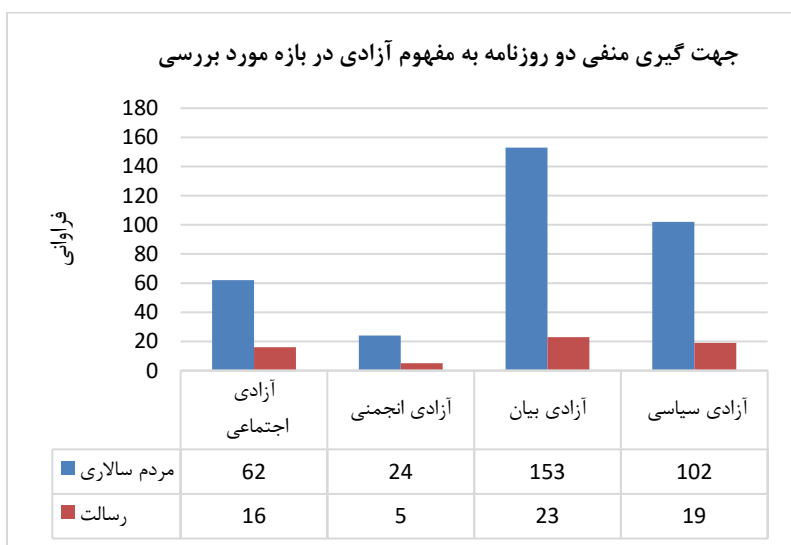
شکل (۲): فراوانی مفهوم آزادی بیان روزنامه‌های مردم سالاری و رسالت

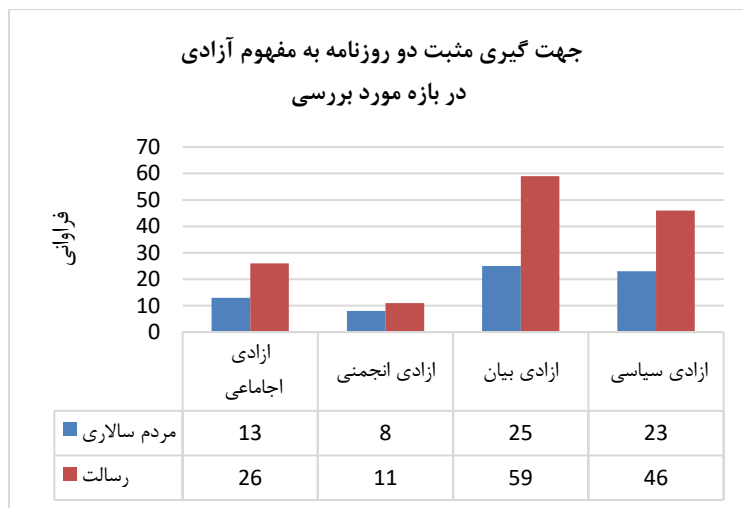
شکل (۳): فراوانی مفهوم آزادی اجتماعی در روزنامه‌های مردم سالاری و رسالت

شکل (۴): فراوانی مفهوم آزادی در دو روزنامه در بازه مورد بررسی

شکل (۵): جهت گیری منفی دو روزنامه به مفهوم آزادی در بازه مورد بررسی

شکل (۶): جهت گیری مثبت دو روزنامه به مفهوم آزادی در بازه مورد بررسی

در جدول (۳) با استفاده از آزمون خی دو مقایسه بین میانگین فراوانی مولفه های آزادی سیاسی در دو روزنامه مردم سالاری و رسالت انجام شده است.

جدول (۳): نتایج آزمون خی دو بر حسب مولفه آزادی سیاسی

متغیر	بعد آزادی	روزنامه		میزان خی دو	P
آزادی	آزادی سیاسی	مردم سالاری	رسالت	۳/۱۲	۰/۰۰
فراوانی		۱۰۲	۶۶		

بر اساس جدول (۳) و مقدار معناداری p که کمتر از $۰/۰۵$ می باشد می توان نتیجه گرفت که تفاوت معناداری بین فراوانی مولفه های آزادی سیاسی در بین دو روزنامه مردم سالاری و رسالت وجود دارد. بر همین اساس روزنامه مردم سالاری بیشتر به مفاهیم آزادی سیاسی پرداخته است.

در جدول (۴) با استفاده از آزمون خی دو مقایسه بین میانگین فراوانی مولفه های آزادی بیان در دو روزنامه مردم سالاری و رسالت انجام شده است.

جدول (۴): نتایج آزمون خی دو برای مقایسه فراوانی بر حسب مولفه آزادی بیان

متغیر	بعد آزادی	روزنامه		میزان خی دو	P
آزادی	آزادی بیان	مردم سالاری	رسالت	۷/۱۵	۰/۰۰
فراوانی		۱۵۳	۸۲		

بر اساس جدول (۴) و مقدار معناداری p که کمتر از ۰/۰۵ می باشد می توان نتیجه گرفت که تفاوت معناداری بین فراوانی مولفه های آزادی بیان در بین دو روزنامه مردم سالاری و رسالت وجود دارد. بر همین اساس روزنامه مردم سالاری بیشتر به مفاهیم آزادی بیان پرداخته است.

در جدول (۵) با استفاده از آزمون خی دو مقایسه بین میانگین فراوانی مولفه های آزادی انجمن ها در دو روزنامه مردم سالاری و رسالت انجام شده است.

جدول (۵): نتایج آزمون خی دو برای مقایسه فراوانی بر حسب مولفه آزادی انجمن ها

متغیر	بعد آزادی	روزنامه	میزان خی دو	P
آزادی	آزادی انجمن ها	مردم سالاری	۲/۸۸	۰/۰۱
		رسالت		
فراوانی		۲۴	۱۶	

بر اساس جدول (۵) و مقدار معناداری p که کمتر از ۰/۰۵ می باشد می توان نتیجه گرفت که تفاوت معناداری بین فراوانی مولفه های آزادی انجمن ها در بین دو روزنامه مردم سالاری و رسالت وجود دارد. بر همین اساس روزنامه مردم سالاری بیشتر به مفاهیم آزادی انجمن ها پرداخته است.

در جدول (۶) با استفاده از آزمون خی دو مقایسه بین میانگین فراوانی مولفه های آزادی اجتماعی در دو روزنامه مردم سالاری و رسالت انجام شده است.

جدول (۶): نتایج آزمون خی دو برای مقایسه فراوانی بر حسب مولفه آزادی اجتماعی

متغیر	بعد آزادی	روزنامه	میزان خی دو	P
آزادی	آزادی اجتماعی	مردم سالاری	۲/۸۸	۰/۰۱
		رسالت		
فراوانی		۶۲	۴۲	

بر اساس جدول (۶) و مقدار معناداری p که کمتر از ۰/۰۵ می باشد می توان نتیجه گرفت که تفاوت معناداری بین فراوانی مولفه های آزادی اجتماعی در بین دو روزنامه مردم سالاری و رسالت وجود دارد. بر همین اساس روزنامه مردم سالاری بیشتر به مفاهیم آزادی اجتماعی پرداخته است.

بحث و نتیجه گیری

سوال اول: مفهوم آزادی سیاسی، ابعاد و مولفه‌های آن در روزنامه‌های رسالت و مردم سالاری از شهریور تا دی ماه سال ۱۴۰۱ چگونه ترسیم شده است؟

بر اساس نتایج جدول شماره (۳)، تفاوت معناداری بین عناوین مربوط به آزادی سیاسی در دو روزنامه مردم سالاری و روزنامه رسالت وجود دارد. در شرایطی که در بازه مورد بررسی، ۱۰۲ مطلب مرتبط با آزادی سیاسی در روزنامه مردم سالاری منتشر شده است روزنامه رسالت ۶۶ مورد به این بعد از آزادی پرداخته است که نشان می‌دهد که روزنامه مردم سالاری بیشتر از روزنامه رسالت مطالبی که منعکس کننده آزادی سیاسی هستند را منتشر نموده است.

در بررسی روزنامه مردم سالاری مطالب زیادی در مورد ارزیابی عملکرد حکومت بیان شده است و بیشتر این مطالب انتقادی و در یک جهت گیری منفی بوده است. با توجه به اینکه در سال مورد بررسی یعنی ۱۴۰۱ افراد مرتبط به حزب مورد پشتیبانی این روزنامه جایگاهی در دولت نداشتند و نقش ضعیفی نیز در قوه مقننه و در جهت قانونگذاری داشتند به همین دلیل مطالب انتقادی این روزنامه در بعد آزادی سیاسی بیشتر در جهت انتقاد از دولت و حتی در برخی مواقع حکومت بوده است. بحث آزادی‌های فردی و حقوق اساسی مردم نیز در این روزنامه پررنگ تر از روزنامه رسالت بوده است. تیتراهایی همچون «گشت ارشاد را جمع کنید» در شهریور ۱۴۰۱ و یا «مسئولان به جای پاک کردن صورت مسئله برای حل مشکلات مردم چاره اندیشی کنند» در مهر ۱۴۰۱ نمونه‌ای از تفکر انتقادی این روزنامه در مورد آزادی‌های فردی و حقوق اساسی افراد بوده است. در بحث عملکرد دولت و مجلس نیز تیتراهی انتقادی در این روزنامه کم نبود «سراب عبور از بحران گاز در حاکمیت یکدست اصولگرایان» و در زمینه انتقاد به سیاست‌های خارجی نیز تیتراهایی همانند «خیانت روس‌ها با شریک کردن ایران در جنگ با اوکراین» و همچنین «بن‌بست در مذاکرات برجام» بیانگر جبهه گیری این روزنامه در برابر سیاست‌های خارجی دولت بوده است. در این زمینه روزنامه رسالت که در واقع روزنامه حامیان دولت بوده کمتر مطالب انتقادی منتشر نموده که البته جلوه‌هایی از انتقاد رفتارهای سیاسی نیز کم و بیش در مطالب این روزنامه مشاهده شد. انتقادهای این روزنامه به دولت و البته انتقادات از وضع موجود بیشتر به صورت نرم و گاهی با جهت گیری مثبت همراه بوده است. به عنوان مثال در تیترا «لزوم افزایش حمایت دولت از کارگران» در مطلبی با لحن آرام ضمن تایید اقدامات انجام شده در زمینه معیشت کارگران توسط دولت لزوم تلاش بیشتر برای حمایت از کارگران را یادآور شده است. بطور کلی بر خلاف مطالب و تیتراهی روزنامه مردم سالاری که سعی در انتقاد صریح از عملکرد دولت و

حکومت و همچنین جناح سیاسی مخالف دارد و البته گاهی این انتقادات با تخریب همراه است. روزنامه رسالت کمتر به مقوله انتقاد پرداخته و بیشتر مطالب سیاسی این روزنامه در مورد سیاست خارجی بوده و سعی کرده در هنگام بیان مشکلات و انتقاد از وضع موجود با احتیاط عمل نموده و از تخریب پرهیز کرده و البته در برخی مواقع ضعف قانونگذاری و اجرای آن در ایجاد مشکلات را نادیده گرفته است. به عنوان مثال در بحث مطرح کردن مشکلات آب شرب مردم چهارمحال در آبان ۱۴۰۱، تنها دلیل این مسئله را گل آلود شدن سرچشمه کوه‌رنگ دانسته و ضعف و عملکرد ضعیف مسئولین در ایجاد این مشکل و یا ارائه راهکار سریع برای حل آن را مطرح نکرده است.

در مجموع باید گفت از مجموع ۱۱ نوع مطالب ممکن در مورد آزادی سیاسی که بر اساس چک لیست تهیه شده بررسی شد، به ۷ مورد آن پرداخته است و در ۴ مورد مطلبی یافت نشد. تعیین زمامدار، تعیین مسئولان حکومتی، آزادی زندانیان سیاسی و صیانت از رای مردم چهار عنوانی بود که در بازه زمانی مورد بررسی در روزنامه مردم سالاری وجود نداشت. در بررسی روزنامه رسالت نیز دقیقاً شرایط به همین عنوان است. یعنی از مجموع ۱۱ مورد مولفه‌های آزادی سیاسی به ۷ مورد آن پرداخته شده و البته دقیقاً همان ۴ مولفه انتخاب زمامدار، تعیین مسئولان مملکتی، آزادی زندانیان سیاسی و صیانت از رای مردم در این روزنامه مورد توجه قرار نگرفته بود.

در مورد تعیین زمامدار و مسئولان حکومتی باید اضافه نمود که با توجه به شرایط بازه مورد بررسی که عزل و نصب‌های حکومتی در آن بازه به ندرت صورت می‌پذیرفت مهمترین دلیل برای عدم مشاهده تیتیر یا محتوا درباره این دو مورد بود. در مورد صیانت از رای مردم نیز با توجه به اینکه شرایط کشور در بازه مورد بررسی شرایط و حال و هوای انتخاباتی نبوده طبیعتاً از نظر زمانی لزومی برای پرداختن به این موضوع دیده نمی‌شد و طبیعی بود.

در مورد آزادی زندانیان سیاسی و بیان شرایط آنها نیز در این بازه زمانی، در روزنامه مردم سالاری تیتیر یا مطلب یا محتوایی مشاهده نشد. اگر چه مطالبی در مورد آزادی روزنامه نگاران و اعتراض به بازداشت آنها در این روزنامه انجام شده بود ولی در مورد سایر زندانی‌های سیاسی مطلبی یافت نشد. اما در روزنامه رسالت بطور کلی مطلبی یافت نشد و حتی در مورد زندانیان خبرنگار نیز محتوایی مشاهده نگردید.

در مولفه ارزیابی عملکرد دولت، هر دو روزنامه محتواهایی را منتشر کرده بودند با این حال تعداد محتواهای روزنامه مردم سالاری ۱۶ مورد و روزنامه رسالت ۸ مورد بود. در این مورد جهت گیری روزنامه مردم سالاری در این ارزیابی‌ها بیشتر منفی بود، تیتیرهایی همچون «بی

برنامگی دولت صدای مجلس را هم در آورد: «مثلث فشار حداکثری»، «خسارت آلودگی ها بر سلامت مردم»، «خانه های خالی پر ابهام»، «دولت نمی تواند نرخ تورم را کنترل کند»، «وزیران حتی از تذکر هم ناراحت می شوند» و .. از جمله تیتراهای انتقادی این روزنامه در جهت عملکرد دولت و حکومت بوده است. این در حالی است که در روزنامه رسالت کمتر به این نوع انتقادات پرداخته شده و بطور کلی تحلیل و انتقاد از دولت اگر هم صورت پذیرفته بسیار نرم بوده است.

مولفه بعدی حفاظت از حقوق اساسی بوده که هر دو روزنامه بطور یکسان به آن پرداخته اند. داشتن حق سلامت، حق بیمه، نیازهای اساسی مردم از جمله این حقوق اساسی بوده است. اگر چه این نوع مطالب بسیار کم و در حاشیه در هر دو روزنامه پرداخته شده است. در روزنامه مردم سالاری مطالبی چون «سردرگمی دولت در عرضه دارو» و «نیازهای اساسی مردم را در اولویت قرار دهید» از این موارد است. در روزنامه رسالت نیز تیتراهایی چون «ضرورت تامین امنیت غذایی مردم»، «سمعک نیست صدا نمی رسد» در مورد کمبود اقلام دارویی از جمله این موارد بود.

سوال دوم: مفهوم آزادی بیان، ابعاد و مولفه های آن در روزنامه های رسالت و مردم سالاری از شهریور تا دی ماه سال ۱۴۰۱ چگونه ترسیم شده است؟

بر اساس نتایج جدول شماره (۴)، تفاوت معناداری بین عناوین مربوط به آزادی بیان در دو روزنامه مردم سالاری و روزنامه رسالت وجود دارد. در شرایطی که در بازه مورد بررسی، ۱۵۳ مطلب مرتبط با آزادی بیان در روزنامه مردم سالاری منتشر شده است روزنامه رسالت ۸۲ مورد به این بعد از آزادی پرداخته است که نشان می دهد که روزنامه مردم سالاری بیشتر از روزنامه رسالت مطالبی که منعکس کننده آزادی بیان هستند را منتشر نموده است.

در بررسی به عمل آمده مشخص شد که بیشتر مطالب هر دو روزنامه در زمینه آزادی بیان به بیان افکار سیاسی آنها اختصاص داشته است و کمتر از مفاهیمی از آزادی بیان که به ترویج مفاهیم وحدت آفرین کمک کند پرداخته شده است. نتیجه بررسی نشان داد که تفاوت فاحشی بین دو روزنامه در بحث انتقاد از دولت وجود دارد. بحث و گفتگو در مورد امور سیاسی، اقتصادی و فرهنگی و اجتماعی در هر دو روزنامه وجود داشت با این حال بیشتر مطالب روزنامه مردم سالاری حالت انتقادی با جهت گیری منفی بود و کمتر جهت گیری مثبت در مطالب منتشر شده است روزنامه در مورد مفاهیم آزادی وجود داشت. آنچه این بررسی نشان داد این بود که اکثر تیتراهای روزنامه مردم سالاری که منعکس کننده ابعاد آزادی بود به این بعد از آزادی یعنی آزادی بیان اختصاص داشت. از بین مطالبی در مورد بورس که روزنامه مردم سالاری با تیترا چون «سقوط بورس پیامد سوء مدیریت و بی اعتنائی به

وعده‌ها» از عملکرد دولت در زمینه بورس انتقاد کرده و یک جهت‌گیری منفی در این زمینه داشته تا تیتیر روزنامه رسالت «جان تازه به خودرو سازان با عرضه خودرو در بورس» که نقطه مقابل جهت‌گیری روزنامه مردم سالاری بوده و از عملکرد دولت در زمینه بورس کالا تقدیر شده است. در بررسی روزنامه مردم سالاری مشخص شد که این روزنامه در اکثر مباحث اقتصادی، اجتماعی و سیاسی از دولت حکومت و حتی قانون اساسی انتقاد داشته است. انتقاد از کمبود دارو در مباحث هر دو روزنامه وجود داشت با این حال روزنامه مردم سالاری دلیل آن را عملکرد دولت و روزنامه رسالت دلیل آن را شرکت‌های بیمه دانسته است (بیمه‌ها پاشنه آشیل دارو یار). در زمینه انتقاد از قانون اساسی و لزوم تغییر آن نیز تیتیرهای در روزنامه مردم سالاری مشاهده شد تیتیرهایی همچون «اصلاحات اساسی با رفع ایرادات قانون اساسی» و «نیازمند بازنگری در قانون اساسی هستیم» نمونه بارز این نوع انتقاد بود. این در حالی است که در شماره‌های بررسی شده روزنامه رسالت مطلب یا تیتیر در این مورد وجود نداشت. هر دو روزنامه مطالبی در حمایت از حقوق کارگران داشتند که البته جهت‌گیری آن کمی متفاوت بود در روزنامه مردم سالاری با تیتیرهایی همچون «افزایش حقوق کارگران ۲۰ درصد کمتر از تورم» و «سفره‌های مردم هر روز کوچکتر از دیروز» از عملکرد اقتصادی دولت در مورد معیشت مردم انتقاد شده و در روزنامه رسالت با لحنی آرام تر «لزوم افزایش حمایت دولت از کارگران» از دولت خواستار رسیدگی بیشتر به کارگران شده است. گاهی انتقادات اقتصادی روزنامه مردم سالاری به دولت گسترده‌تر و شدیدتر بوده است تیتیر «عقب‌گرد اقتصاد کشور با کاهش قدرت خرید، ناآرامی‌ها و قطعی اینترنت» از جمله این نوع انتقادات بوده است. انتقاد از وضعیت قیمت مسکن با تیتیر «قیمت مسکن رکورد زد» و انتقاد از میزان صادرات با تیتیر «کاهش صادرات غیر نفتی در ۹ ماه گذشته» بخش‌هایی از انتقادات اقتصادی روزنامه مردم سالاری به عملکرد اقتصادی دولت بوده است.

اگر چه در برخی مواقع روزنامه مردم سالاری تقدیرهایی نیز از عملکرد حکومت در زمینه مشکلات اقتصادی داشته است مانند مطلب «تقدیر از نیروی انتظامی در برخورد با اخلالگران ارز».

بیشتر انتقادات روزنامه رسالت به حوادث و یا رخداد‌های طبیعی و عدم مدیریت آنها اشاره داشته و البته در این مشکلات نقش مسئولین رده پایین و ارگانها مورد انتقاد قرار گرفته است تا مسئولین رده بالا در دولت. به عنوان مثال تیتیرهایی همچون «چرخه معیوب مقابله با معتادان»، «چالش کمبود معلم»، «انتقاد از پروژه آب رسانی به خوزستان» و «پیگرد قضایی مقصران سیل» که بیشتر مسائل اجتماعی را هدف قرار داده و در واقع انتقاد خود را به سمت

ارگان‌ها مربوطه و سازمان‌های متولی دانسته است. در روزنامه رسالت نهایت انتقادات از دستگاه‌ها و دولت در همین سطح بوده است.

در روزنامه مردم سالاری، بیشترین بحث و گفتگو در چارچوب آزادی بیان، در مورد بیان افکار سیاسی بود که نزدیک به ۴۵ مورد در مجموع دیده شد. افکار بیان شده عموماً در زمینه نظرات و افکار جناجی بود و در کنار آن معمولاً تیتراهای انتقادی به عملکرد دولت و بعضاً عملکرد مجلس دیده شد. بطوریکه بعد از بیان افکار سیاسی، بیشترین مولفه آزادی بیان مشاهده شده در این روزنامه، انتقاد از دولت بود بطوریکه ۲۵ مورد در بازه زمانی مورد بررسی مشاهده شد. در مطالب این روزنامه دو یا سه مورد تمجید از عملکرد دولت نیز مشاهده گردید.

در مورد مولفه «اظهار دیدگاه‌ها و نظرها توسط مردم» محتوای کمرنگی در هر دو روزنامه وجود داشت. روزنامه رسالت در این زمینه فعالیت بیشتری داشته بود و مطالعات میدانی و گزارشات مربوط به آن در این روزنامه بیشتر به چشم می‌خورد. به عنوان مثال گزارش میدانی مربوط به اقلام دارویی مربوط به ناشنوایان بخوبی کمبودهای دارویی آنها را در این روزنامه منعکس کرده بود. این نوع گزارشات مردمی در روزنامه مردم سالاری هم دیده شد. از جمله «گزارش کمیود و نگرانی از آب تا نان». با این حال درصد بسیار کمی از محتوای هر دو روزنامه به این مورد اختصاص داشت.

در مورد مولفه «ارائه پیشنهاد به سه قوه» نیز روزنامه رسالت حضور پررنگ تری داشت اگر چه هر دو روزنامه تیتراهایی در این زمینه داشتند و محتواهایی را نیز به صورت یادداشت و یا مصاحبه با کارشناسان ارائه داده بودند. اگر چه وزن این نوع محتواها نیز بسیار پایین بود و تعداد اندکی پیشنهاد یا مطالب پیشنهاد گونه در هر دو روزنامه وجود داشت. «صلاحات تدریجی راه مهار تورم»، «کسانی که به مردم تیر جنگی رها کردند را معرفی کنید»، «قانون حمایت از معلولان را اجرا کنید»، «جمهوریت سوم راهکار برون‌افت از بن بست‌های سیاسی» از جمله تیتراهای مردم سالاری در این زمینه بوده است.

همچنین روزنامه رسالت نیز در تیتري با عنوان «قيمت مسكن آرام و قرار ندارد» راهکارهای مقابله با افزایش قیمت اجاره بها و مسکن را ارائه داد. همچنین تیتري و تحلیل «ضرورت اصلاح نظام یارانه» از دیگر موارد مربوط به مولفه ارائه پیشنهاد به سران سه قوه بوده است. «بحث و انتقاد از قوانین» از دیگر مولفه‌های آزادی بیان بوده است که در روزنامه مردم سالاری ۱۱ مورد و در روزنامه رسالت ۷ مورد به آن پرداخته شده است. بیشتر انتقادات روزنامه مردم سالاری در این زمینه با طرح صیانت اختصاص داشت و موارد بسیار نادری انتقاد از سایر قوانین مصوب در روزنامه مردم سالاری مشاهده گردید.

در مورد مولفه «بحث و گفتگو در مورد آزادی مطبوعات» هر دو روزنامه بسیار مطالب و محتوای کمی در بررسی روزنامه رسالت محتوایی که بتوان آن را در چارچوب آزادی مطبوعات قلمداد نمود یافت نشد. اما در روزنامه مردم سالاری مواردی مشاهده شد که البته بیشتر به بحث در مورد خبرنگاران بازداشتی و غیر قانونی بودن بازداشت آنها بر طبق قانون مطبوعات بوده است به نظر می‌رسد این موارد نیز با توجه به شرایط کشور در بازه زمانی مورد بررسی و ناآرامی‌ها موجود انتشار یافته بود و بطور کلی پرداختن به این مولفه از آزادی بیان بسیار ضعیف بوده است.

در مورد مولفه «بحث و گفتگو در مورد آزادی اقتصادی» هر دو روزنامه محتواهای بیشتری را نسبت به آزادی مطبوعات منتشر کرده بودند که البته سهم روزنامه مردم سالاری دو برابر بوده است. «سایه تحریم‌ها بر اقتصاد خصوصی» و ضررهایی که تحریم بر کسب و کارها و اقتصاد کشور گذاشته بخشی از این محتوا می باشد. «لزوم اصلاحات اقتصادی» تیتري و محتوایی نمونه در زمینه آزادی اقتصادی در روزنامه رسالت بود که در آن بطور کلی مشکلات اقتصادی کسب و کارها و صنایع و لزوم اندیشیدن راهکار برای اصلاح این مشکلات را مطرح کرده بود.

سوال سوم : مفهوم آزادی انجمنی، ابعاد و مولفه‌های آن در روزنامه‌های رسالت و مردم سالاری از شهریور تا دی ماه سال ۱۴۰۱ چگونه ترسیم شده است؟

بر اساس نتایج جدول شماره (۵)، تفاوت معناداری بین عناوین مربوط به آزادی انجمنی در دو روزنامه مردم سالاری و روزنامه رسالت وجود دارد. در شرایطی که در بازه مورد بررسی، ۲۴ مطلب مرتبط با آزادی انجمنی در روزنامه مردم سالاری منتشر شده است، روزنامه رسالت ۱۶ مورد به این بعد از آزادی پرداخته است که نشان می دهد که روزنامه مردم سالاری بیشتر از روزنامه رسالت مطالبی که منعکس کننده آزادی انجمنی هستند را منتشر نموده است. بطور کلی در بحث آزادی انجمنی مطالب و تیترهای زیادی در این دو روزنامه مشاهده نشد و به سختی می توان مطالبی در این دو روزنامه را به این بعد از آزادی مرتبط دانست. اندک تیترهای این دو روزنامه در این زمینه بیشتر در جهت انعکاس نظرات حزب حامی روزنامه خود بوده است. به عنوان مثال در روزنامه مردم سالاری ، در چندین شماره به مسئله عدم صدور مجوز برای تجمع حامیان حزب مردم سالاری اشاره و آن را خلاف اصل ۲۷ قانون اساسی دانسته است. این تیترها بیشتر اشاره به آزادی انجمنی و حتی آزادی اجتماعی بوده و به انتقاد از عملکرد وزارت کشور در عدم اجازه به تجمعات قانونی اشاره دارد که البته مطالب بیانگر نوع شخصی گرایی در این انتقاد بوده و انتقاد بیشتر بر اساس منفعتهای حزب حامی روزنامه بوده است. از جمله این تیترها می توان به تیتر «عدم ارائه مجوز برای تجمع حزب

مردم سالاری بر خلاف اصل ۲۷ قانون اساسی» و «آیا اصل ۲۷ امسال اجرایی می‌شود در انتقاد از عدم مجوز به تجمعات قانونی» اشاره کرد.

سوال چهارم: مفهوم آزادی اجتماعی، ابعاد و مولفه‌های آن در روزنامه‌های رسالت و مردم سالاری از شهریور تا دی ماه سال ۱۴۰۱ چگونه ترسیم شده است؟

بر اساس نتایج جدول شماره (۶)، تفاوت معناداری بین عناوین مربوط به آزادی اجتماعی در دو روزنامه مردم سالاری و روزنامه رسالت وجود دارد. در شرایطی که در بازه مورد بررسی، ۶۲ مطلب مرتبط با آزادی اجتماعی در روزنامه مردم سالاری منتشر شده است، روزنامه رسالت ۴۲ مورد به این بعد از آزادی پرداخته است که نشان می‌دهد که روزنامه مردم سالاری بیشتر از روزنامه رسالت مطالبی که منعکس کننده آزادی اجتماعی هستند را منتشر نموده است.

در بررسی انجام شده البته تفاوت محتوایی زیادی در تیترها و مطالب دو روزنامه در مفهوم آزادی اجتماعی وجود داشت. در روزنامه رسالت بیشتر به بحث مشارکت‌های مردم در بخش‌های مختلف کشور از جمله مشارکت در انتخابات اشاره شده و سعی در بیان وجود آزادی‌های اجتماعی و یا رفع مشکلات اجتماعی موجود در این زمینه بوده ولی روزنامه مردم سالاری با جبهه‌گیری‌ها و انتقادات زیاد ضمن انتقاد از کمبود آزادی اجتماعی گاهی از مسئولین تقاضای توجه بیشتر در این زمینه شده است. با توجه به دوره مورد بررسی این دو روزنامه که همزمان با برخی انتقادات و تجمعات سیاسی در کشور بود روزنامه مردم سالاری سعی کرده تا از برخی از حقوق تجمع‌کنندگان و زندانیان سیاسی حمایت کند. تیتر «انتقاد از بازداشت‌ها» و تیتر «انتقاد از اعدام‌ها و توضیح خواستن از دستگاه قضا» از جمله تیترهای انتقادی در این زمینه بوده است. همچنین در حمایت از دانشجویان ممنوع‌الورود این روزنامه مطالبی با عنوان «غیر قانونی بودن ممنوع‌الورودی دانشجویان» منتشر نموده بود. همچنین این روزنامه مطالبی در زمینه حمایت از روزنامه‌نگاران و درخواست آزادی برای آنها داشته از جمله «درخواست از قوه قضائیه برای آزادی خبرنگاران زندانی» که البته این نوع مطالب در روزنامه رسالت نیز مشاهده شد مطالبی که به دفاع از اهالی رسانه و خبرنگاران پرداخته شده بود که البته جهت‌گیری آن بسیار متفاوت از روزنامه مردم سالاری بود به عنوان مثال باید به مطلب روزنامه رسالت در زمینه تعداد خبرنگاران کشته شده در جهان در سال ۲۰۲۱ و لزوم حفاظت از اهالی رسانه اشاره نمود. انتقاد از تعطیلی مدارس، انتقاد از آلودگی هوا و عدم برنامه‌ریزی برای کاهش آن از جمله مطالب دیگر روزنامه مردم سالاری در زمینه آزادی‌های اجتماعی بوده است.

منابع

- ابطحی، سید محمد. (۱۴۰۰). آزادی‌های بنیادین و کرامت انسانی. تهران: مؤسسه پژوهشی حکمت و فلسفه ایران.
- اخوان کاظمی، بهرام. (۱۳۷۸). آزادی و دموکراسی از دیدگاه امام خمینی (ره). فصلنامه دانشگاه اسلامی، ۹(۱۰)، ۷۲-۹۱.
- اسدی، علی‌اکبر؛ توحیدی، محمد. (۱۳۹۳). چگونگی رشد و توسعه روزنامه‌نگاری علم در سطح ملی و بین‌المللی. فصلنامه علوم ارتباطات، ۵(۲)، ۴۵-۶۲.
- اردکانی، کبری آرای. (۱۳۵۵). مسائل مربوط به نشریات ادواری. کتابداری، ۶(۱)، ۲۵-۳۲.
- عسگری، ناصر؛ امیری، مجتبی. (۱۳۹۶). راهنمای نگارش مقاله علمی-پژوهشی: قابل استفاده دانشجویان تحصیلات تکمیلی و داوطلبان آزمون دکتری. تهران: کتابخانه فرهنگ.
- اسلامی، محمد؛ همکاران. (۱۴۰۰). بررسی تطبیقی مفهوم آزادی در منشور حقوق شهروندی و اعلامیه جهانی حقوق بشر. فصلنامه حقوق بشر، ۱۲(۳)، ۱۰۱-۱۲۰.
- تقی‌پور، فائزه؛ زمانی، عباس؛ رشادی، حمید. (۱۴۰۰). پدیدارشناسی ابعاد آزادی بیان در رسانه‌های ایران از دیدگاه اساتید علوم ارتباطات. دو فصلنامه رسانه و فرهنگ، ۱۱(۱)، ۱۴۱-۱۵۸.
- جعفری لنگرودی، محمدجعفر. (۱۳۶۳). ترمینولوژی حقوق. تهران: بنیاد راستاد.
- جعفری، جواد صادقی؛ احمدی زهرانی، فرزانه. (۱۴۰۱). تحلیل محتوای سرمقاله‌های روزنامه‌های اصلاح‌طلب و اصولگرا از منظر تاکید بر ارزش‌های نوسازی (مورد مطالعه: روزنامه‌های کیهان و اعتماد). فصلنامه مطالعات رسانه، ۵(۲)، ۷۸-۵۵.
- زارعی، غفار؛ هاشم‌پور، پیروز. (۱۳۹۵). نقش مطبوعات در توسعه سیاسی جمهوری اسلامی ایران (مطالعه موردی: دولت تدبیر و امید). اولین کنفرانس بین‌المللی مطالعات اجتماعی فرهنگی و پژوهش دینی، رشت.
- سید فاطمی، محمد قاری. (۱۳۸۹). حقوق بشر در جهان معاصر. تهران: مؤسسه مطالعات و پژوهش‌های حقوقی شهر دانش.
- طباطبایی مومنی، منوچهر. (۱۳۷۰). آزادی‌های عمومی و حقوق بشر. تهران: دانشگاه تهران.
- فلاح رفیع، علی. (۱۳۹۰). از آزاداندیشی تا تولید علم. دو ماهنامه جشنواره بین‌المللی فارابی، شماره ۲۱، خرداد و تیر ۱۳۹۰، ۴۵-۵۳.
- کشکولی، محمد. (۱۴۰۳). بررسی مفهوم آزادی در لیبرالیسم و انتقادات آن. تهران: پژوهشکده علوم انسانی.

گلشن، نرجس؛ نگینی، احسان؛ شمس، فاطمه. (۱۴۰۲). نقش رسانه‌ها در تغییرات اجتماعی و فرهنگی. دومین کنگره بین‌المللی آموزش، مطالعات اجتماعی و فرهنگی با رویکرد آینده‌پژوهی، تهران.

A Comparative Study of the Concept of Freedom in the Newspapers Mardomsalari and Resalat (September to January 2023–2024)

Mojgan Ashtari

Master's student in Communication Sciences,
Department of Communication Sciences, Daneshpajooohan Pishro Higher
Education Institute (DHEI), Isfahan, Iran

Reza Esmaili

Faculty Member of Islamic Azad University, Isfahan branch
(Khorasgan), Head of Brand Department, Isfahan Citycenter University,
Isfahan, Iran (Corresponding Author)
esmaili40@yahoo.com

Abstract

The concept of freedom has gained increased attention in the contemporary era, especially with the penetration of technology into media and the expansion of communication within society. This study aims to conduct a comparative analysis of the concept of freedom as portrayed in the Iranian newspapers Mardomsalari and Resalat during the period from September to December 1401 (2022-2023). The research population consisted of all issues of these two newspapers published in the specified timeframe, and the sample included all relevant articles. Content analysis was employed as the research method, using a checklist based on the dimensions of freedom to categorize and analyze the content. Findings indicate that among the four dimensions examined—political freedom, freedom of expression, freedom of association, and social freedom—both newspapers predominantly focused on freedom of expression. Moreover, political freedom, particularly the expression of political opinions aligned with each newspaper's ideological stance, received more emphasis than associational and social freedoms. The study also revealed that Mardomsalari featured a higher frequency of articles on freedom, often framed as critical of government and legislative authorities with a negative orientation. In contrast, Resalat tended to present criticisms with a more positive tone, avoiding direct confrontation with high-ranking officials and government institutions. These results highlight differing editorial approaches to freedom of expression within Iranian media and reflect broader sociopolitical dynamics.

Keywords: Freedom, Dimensions of Freedom, Mardom Salari Newspaper, Resalat Newspaper